

NECİB MAHFÜZ'UN "ALLAH'IN DÜNYASI" ADLI HİKAYESİ ÜZERİNE BİR İNCELEME

Araş. Gör. Bedrettin AYTAÇ

1988 yılı Nobel Edebiyat Ödülü sahibi Mısırlı yazar Necib Mahfuz (doğ. 1911), "Dünyâ Allah (Allah'ın Dünyası)"da konusu günlük hayattan alınmış bir hikaye ile karşımıza çıkmaktadır. Diğer hikaye ve romanlarında olduğu gibi, burada da Mahfuz, vermek istediği mesajları, basit gibi gözükken, gündelik hayattan alınmış olaylarla vermeye çalışmaktadır. Hikayenin geniş ve kısmen de gelişme bölümünde mekan, bir resmi dairenin sekreterlik bürosudur. Yazar, hikayesine, bu büroda, aslında diğer günlerden farksızmış gibi görünen bir iş gününün başlayışını tasvirle girmekte ve büroda çalışanları da tanıtmaktadır. 22 sayfalık hikayenin kahramanı, bu büroda hademe olarak çalışan İbrahim Efendi'dir. Dairedeki memurların her ay yaptıkları gibi, yine İbrahim Efendi'den maaşlarını veznedenden alıp getirmesini istemeleri, ancak onun memurların maaşlarını alarak, sevgilisi piyango bileti satıcılığı yapan Yasemin adlı genç kız ile birlikte kaçması, hikayenin temel olayıdır. Elli beş yaşına gelmiş, ömrü boyunca tekdüze bir hayat sürmüş, hatta Kahire'nin dışına bile çıkmamış birisi olan İbrahim Efendi, sevgilisi ile, deniz kıyısındaki Abü Kayr'a gider, orada mobilyalı bir oda kiralar ve gönlünce yaşamaya başlar. Büroda ise, maaşlarını alamayan memurlar büyük endişe içindedirler. Mahfuz, dairede çalışanların olaya karşı tutumlarını ve düşüncelerini, onların kişiliklerini sunmada, onları tanıtmada bir araç olarak kullanmaktadır. Mesela, memur Lutfi'nin, bu durum karşısında, tek çıkar yol olarak zengin, fakat cimri karısından yardım istemeyi görmesi, daktilograf Mustafa'nın, rehinciye giderek ondan yüksek faizle borç alması, Hammam'ın, bir yardım derneğinde üye olan karısından derneğin parasından bir miktar almasını istemesi, Semir'in, bu olay üzerine o ana kadar rüşvet almakla doğru yaptığına, yoksa büyük bir sıkıntıya gireceğine inanması bu bağlamda ele alınabilir. Ayrıca, bu memurlar içinde durumu en ümitsiz gözükken, maaşından başka bir geliri olmayan ve büyük maddi sıkıntı içinde bulunan arşiv katibi Ahmet'in, perişan bir halde eve döndüğünde karısından İbrahim Efendi'nin sabah-

leyin onun maaşını evine getirdiğini öğrenmesi de ilginç bir noktadır. Bu olay ve bir süre sonra İbrahim Efendi'nin kendisiyle bir hesaplaşmaya girmesi ve paranın büyük kısmını onunla beraber Abû Kayr'a gelen genç kıza vermesi, hikayenin akışında önemli bir yer tutmaktadır. Çünkü, yazarın kahramana karşı sempatisini göstermektedir. Yazar, İbrahim Efendi'ye olumlu bir yaklaşım göstermekte ve kanunsuz bir iş yapmasına rağmen onu fazla suçlamamaktadır. Ayrıca yazar, İbrahim Efendi'nin içinde yaşadığı olumsuz şartları da bize sunmaktadır. Polisin, onu aramak için gittiği evi, hikayede şöyle tasvir edilir:

"Ev eski ve duvarları yıkıldı yıkılacak bir göz odadan ibaretti. Odada, sallanan bir divandan, hasırdan, sobadan, bakır bir kaptan, saç bir tabaktan ve karısı olduğu anlaşlan yaşlı bir kadından başka bir şey yoktu."¹

Mahfûz, buralarda aslında bir çeşit eleştiri yapmakta, Mısır toplumundaki bazı kötü şartları, dengesizlikleri tenkid etmektedir. Ayrıca Mahfûz burada, bazı insanların, içinde buldukları kötü şartlardan, çaresizlikten dolayı, istemeden kanunsuz işler yaptıkları, buna mecbur kaldıkları, rahat bir ortamda buldukları zaman daha dengeli davranışlar içine girebilecekleri mesajını vermektedir, İbrahim Efendi, yukarıda belirtildiği gibi, sevgilisi genç kıızı Kahire'ye geri gönderir ve sonra, yazlıkçıların gelmesiyle Abû Kayr'ın kalabalıklaşması üzerine İskenderiye'ye gider. Ancak orada, camiden çıktığı bir sırada, bir sivil polis onu görür, ve o da polise teslim olur. Bu sırada polisin, İbrahim Efendi'ye onu bu yaşta böyle bir şeyi yapmaya iten şeyin ne olduğunu sorması da, ilginçtir. Mahfûz, burada sanki okuyucunun dikkatini bu soruya çekmek ve onu bu soru üzerinde düşündürmek istemektedir.

Hikayeye şekil açısından yaklaştığımızda, "o-anlatım" şeklinin kullanıldığını görmekteyiz. Hikayenin ilk cümlesini bu anlatıma örnek olarak verebiliriz:

"Sekreterlik bürosunda hayat, hademe İbrahim Efendi'nin içeri girişiyle başladı."²

Anlatım konumunu incelediğimizde, yazarın bazan dışarıda duracı bir izleyici gibi olayı aktardığını, bazan da figürlerin iç dünyalarını bize yansıttığını, bir takım yorumlamalarda bulunduğunu görmekteyiz.

¹ Mahfuz, Necib, Dünya Allah, Maktabat Mısır, Kahire-Tarihsiz s. 14.

² a.e., s. 6.

Anlatım tutumunu ele aldığımızda, yazarın genellikle eleştirici bir tutumda olduğunu söyleyebilmekteyiz. Ancak, hikayenin kahramanı İbrahim Efendi'ye karşı yazarın, onu doğrulayan, ona bir ölçüde hoşgörü ile yaklaşan bir tutum içinde olduğunu söylersek, hata etmiş olmayız. Hikayede bakış açısını incelediğimizde, daha çok, dıştan bakış açısının kullanıldığı görülmektedir. Yani yazar, kişileri daha çok dış görünüşleri ve davranışları ile bize sunmaktadır. Mesela, bürodaki memurları anlatışı gibi:

"... ve içeri, gururlu bir şekilde yürüyerek Mustafa Bey girdi; Şık giyimi, altın yüzüğü, saati, kravat iğnesi ile... Onu, nazik, çelimsiz, kendi halindeki görünüşü ile Hammam izledi. Son olarak da, büro müdürü sayın Kamil Bey vakarlı bir halde, elinde tesbihiyle geldi."³

Ancak hikayede içe bakış açısının kullanıldığı yerler de vardır, İbrahim Efendi'nin Abû Kayr'da kendisiyle bir hesaplaşma içine girdiği sırada, onun içinden geçen düşüncelerin hikayede yer almasını buna örnek olarak verebiliriz:

"İbrahim Efendi, derinliklerinde çınlayan bir ses duydu. Ses, ona şöyle diyordu: Paraları ona ver ve onu bırak."⁴

Yazarın, sunuş şekli olarak, rapor şeklini daha çok kullandığı görülmektedir. Ayrıca, hikayede tasvirlerle de yer verilmiştir. Özellikle, İbrahim Efendi'nin deniz kıyısında genç kız ile oturduğu anın tasviri ilginçtir:

"... kıyıda rahat bir şekilde oturuyor ve bakışları, rüzgarın tatlı esişiyle saçlarının altın bukleleri uçuşan Yasemin'le deniz arasında gidip geliyordu. Süt gibi beyaz takkesinin altında, çenesi traş olmuş, dazlak kafası örtülmüş olarak görünüyordu ve yüzü denizde yansiyordu."⁵

Mahfûz'un hikayede kullandığı dili ele aldığımızda, kişileri sosyal durumları ve eğitim düzeylerine uygun olarak konuşturduğu ve gerçekçi bir dille yazdığı görülmektedir. Ancak hikayenin kahramanlarının gene de aynı sosyal çevreye mensup olmaları dolayısıyla, konuşma üslubu fazla farklılık göstermemektedir. Ayrıca, hikayede diyaloglara da büyük ölçüde yer verilmiştir ve bu da anlatımda bir canlılık sağlamaktadır.

3 Mahfûz. Necib a.e. s. 6

4 a.e. s. 20

5 a.e., s. 15